

Waar ben je na de dood?

Een van de leukste aspecten van de functie van voorzitter, is dat je wordt uitgenodigd bij verschillende loges en dan gesprekken kunt hebben en lezingen kunt geven. Overigens hoeft je daar helemaal geen voorzitter voor te zijn, want iedereen kan natuurlijk bij een loge een leuke en leerzame avond komen verzorgen. Met name is het stimulerend als je aan het denken wordt gezet door de verschillende vragen die mensen stellen, vanuit het perspectief van iemand die een beginnende zoekende is in de wereld van de esoterie.

Zo kwam ik kortgeleden bij een bijeenkomst van loge Den Haag om vragen te beantwoorden over Blavatsky's boek *De Stem van de Stilte*, bij de presentatie van twee studiegroepen die beide *De Stem* behandelden. Een van de vragen die tijdens het gesprek naar voren kwam was 'waar ben je precies na de dood'. Dit was in elk geval de strekking van het probleem, een probleem dat natuurlijk verschillende kanten heeft. De meest voor de hand liggende invalshoek is wellicht, dat we het bestaan van de mens beperkt zien tot het fysieke vlak. Het 'ik' verdwijnt dan op het moment dat de hersenen niet meer functioneren. Het ik wordt dan meestal gezien als een complexe samenwerking tussen verschillende functies in de hersenen. Als het ik verdwijnt heeft het geen fysieke locatie meer. Er is in deze opvatting geen 'leven na de dood'.

Wordt met deze eenvoudige visie op de mens, die door veel weldenkende mensen wordt onderschreven, niet elke menselijke ervaring verklaard? Nee, vele bijzondere ervaringen die mensen kunnen hebben, lijken erop te wijzen dat deze opvatting geen volledig beeld geeft van het menselijk bestaan. Een voorbeeld is dan dat veel mensen vertellen dat ze een nabij-de-dood-ervaring (NDE) hebben gehad, waarin ze vaak onderling vergelijkbare dingen ervaren. Door die ervaring kunnen mensen radicaal veranderen. Ze vertellen vaak dat de dood niet een einde is. Hun angst voor de dood kan hierdoor bijvoorbeeld volledig worden weggenomen, en ze staan vanaf dat moment anders in het leven. In het verlengde daarvan zijn er de verhalen van mensen die 'uittreden' of een reis maken naar plaatsen, ook op het fysiek gebied. Voorbeelden daarvan vinden we in het bekende boek van cardioloog Pim van Lommel *Eindeloos bewustzijn*, waar patiënten bijvoorbeeld op de operatietafel de ervaring hebben dat ze boven hun lichaam zweven en de operatie van een afstand gadeslaan. In de moderne theosofische literatuur vinden we ook vele voorbeelden van dergelijke ervaringen, en ook in oudere 'esoterische' literatuur zijn beschrijvingen hiervan te vinden.

Een van de oprichters van de Theosofische Vereniging, H.P. Blavatsky, geeft ons nog iets belangrijkers, namelijk een wereld- en mensbeeld waarin zulke ervaringen een vanzelfsprekende plaats hebben. Bij haar reizen over de wereld had zij een bijzondere belangstelling voor verschijnselen die niet in een puur fysiek-materialistisch wereldbeeld passen. Ze onderzocht met name de achterliggende ideeën bij individuen en gemeenschappen waar bijvoorbeeld uittredingen meer 'gewoon' waren.

Daarbij maakt een deel van het menselijk wezen zich los van het fysieke lichaam. De mens is vanuit dit perspectief gezien niet beperkt tot zijn fysieke lichaam, integendeel, datgene wat hij ervaart als het 'ik', is in staat zich vrij van het fysieke te bewegen, en beschouwt dan het fysieke lichaam eerder als voertuig dat specifiek bedoeld is voor het functioneren, ervaren en handelen, op het fysieke gebied.

Mevrouw Blavatsky ontdekte, dat in tegenstelling tot de negentiende-eeuwse westerse cultuur, veel culturen de mens als een samengesteld wezen zien, dat naast het fysieke lichaam verschillende andere, zogenaamde 'subtiële' voertuigen ter beschikking heeft. De onderdelen, of 'wezensdelen' in het mensbeeld in deze andere culturen, komen overeen met de voertuigen die los van elkaar kunnen opereren, bestuurd door het ik. Mevrouw Blavatsky was niet de ontdekker van deze mensbeelden, of van deze voertuigen, maar met name maakte ze ons in haar werken opmerkzaam op het feit dat door verschillende culturen heen deze mensbeelden op belangrijke punten op elkaar leken. Het feit alleen, dat uittredingen door verschillende culturen heen voorkomen is heel opmerkelijk. Dit verdient serieus wetenschappelijk onderzoek, en dan niet het onderzoek zoals een historicus of cultureel antropoloog zou doen. In de Theosofische Vereniging heeft Dr. J.J. Poortman, aanvankelijk in zijn boek *Ochēma*, en later in de vier delen onder de titel *Vehicles of Consciousness*, een serieuze poging gedaan in kaart te brengen hoe wijdverbreid de ideeën over de 'subtiële lichamen' of 'voertuigen van het bewustzijn' eigenlijk zijn, en in de loop van de menselijke geschiedenis zijn geweest.

Als we verslagen lezen van personen die uittreden, zien we vaak dat ze in staat zijn situaties en personen op het fysieke gebied waar te nemen. Sommige auteurs geven ook oefeningen waarmee je zelf kunt toetsen of de kennis die je opdoet over de fysieke wereld, werkelijk objectief is. Soms wordt ook aangegeven dat het mogelijk is om bijvoorbeeld bij wijze van oefening te proberen de toestand op het fysiek vlak te veranderen, door bijvoorbeeld een voorwerp te verschuiven in een afgesloten kamer, terwijl ons fysieke lichaam op een bed ligt in een andere kamer.

Dit geeft niet alleen aan, dat het menselijk bewustzijn niet afhankelijk zou zijn van het fysieke lichaam, maar dat het, ook in andere voertuigen dan het fysieke, in de objectieve wereld een plaats en tijd zou hebben. Ons bewustzijn is blijkbaar niet alleen iets subjectiefs, iets wat alleen in onze eigen belevingswereld bestaat. Voor ons beeld van de mens in zijn relatie met de wereld heeft dat enorme consequenties. In de algemeen geaccepteerde opvattingen over het menselijke bewustzijn, is bewustzijn de resultante van een fysiek proces, en niet omgekeerd. Een 'emergent' verschijnsel zouden we het tegewoordig misschien noemen. Welke plaats heeft bewustzijn dan precies in een theosofisch wereldbeeld?

Het theosofische wereldbeeld laat 'de omgekeerde wereld' zien, waarin het bewustzijn ten grondslag ligt aan het fysieke, en daarmee aan alle andere verschijnselen zoals de wetenschap die kent. Onderzoekers op het gebied van parapsychologie, zoals Dean Radin, maar ook op het gebied van natuurkunde,

zoals Bernardo Kastrup, gaan tegenwoordig uit van een wereldbeeld waarin bewustzijn (ik laat hier even in het midden hoe dat begrip wordt gedefinieerd) meer fundamenteel is dan de wereld van de fysica.

Terugkomende op de vraag 'waar ben je precies na de dood', moeten we echter nog verder doordringen in het onderwerp. Als het bewustzijn van de mens niet onlosmakelijk verbonden is met het fysiek lichaam, wat gebeurt er dan wanneer het lichaam dienst weigert, of het definitief laat afweten? In vele culturen en verslagen van occultisten of mystici vonden we hierover voldoende aanwijzingen. Kort gezegd: de dood wordt niet gezien als het einde van het bewustzijn van het individu. Een sprekend voorbeeld hiervan vinden we in het bekende Egyptische dodenboek, bijvoorbeeld de Papyrus van Ani, daterend van ca. 1250 voor onze jaartelling, waar de overledene, Ani, het fysieke lichaam achterlaat en vervolgens in de onderwereld, door verschillende fasen heengaat, en uiteindelijk oog in oog komt met de god Osiris, die we kunnen zien als zijn 'hoger zelf'. Ani reist na de dood niet over het aardoppervlak naar verschillende geografische locaties, maar gaat door de poorten van de verschillende bewustzijnsniveaus tot hij in de 'arūpa-vlakten' komt, de gebieden waar vorm niet meer bestaat. Je zou kunnen zeggen, dat onze coördinaten van ruimte en tijd zijn daar geen betekenis meer hebben, net als in stanza I in deel I van Blavatsky's boek *De Geheime Leer*, waar de toestand van voor het ontstaan van de wereld wordt geschetst.

Het gebied wat onder theosofen in navolging van mevrouw Blavatsky vaak met een Tibetaans woord devachan wordt genoemd, wordt in Sanskriet vaak sukhavati genoemd, de 'plaats van gelukzaligheid', en in boeddhistische soetra's en commentaren 'tushita'. Dit is wel vergelijkbaar met de hemel uit het christelijke universum. Daar zou het bewustzijn van overledenen verblijven, of gecentreerd zijn, tussen twee incarnaties. Het is precies waar de grens van de vormgebieden en de vormloze gebieden zou zijn. Besant en Leadbeater zouden zeggen: op de grens van het lager en hoger mentale. Het bewustzijn is daar bevrijd van bijna alle herinneringen en lasten van de persoonlijkheid uit het voorgaande leven.

Het antwoord op de vraag 'waar ben je precies na de dood' is dus niet eenduidig. Enerzijds is er wat we de horizontale dimensie kunnen noemen, de locatie op aarde waar het bewustzijn is geconcentreerd voordat het op de vormloze gebieden en in sukhavati verblijft. Anderzijds is er de zogenoemde verticale dimensie, die aangeeft op welk gebied het bewustzijn zich concentreert. Zodra de voertuigen van de persoonlijkheid allemaal zijn afgeworpen en het bewustzijn is gefocust in sukhavati, is er geen locatie in de fysieke ruimte meer aan te wijzen 'waar je bent'.

Tot zover deze bespiegeling. Dank voor deze inspirerende vraag: graag meer van zulke vragen om in andere afleveringen van 'Van de voorzitter' te kunnen bespreken, of misschien in een langer artikel.

Door Ingmar de Boer